

РОЛЬ МУЗЕЇВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА СКЛАДОВА У ПІДГОТОВЦІ ДИРИГЕНТІВ

THE ROLE OF MUSEUMS AS A PEDAGOGICAL COMPONENT IN THE TRAINING OF CONDUCTORS

Стаття присвячена одній з актуальних проблем підготовки майбутніх диригентів у закладі вищої освіти – розвитку культури самовираження методами музейної педагогіки. Зокрема, розкривається сутність таких понять як музичний музей, музейна культура, індивідуальна культура, самоорганізована діяльність. Основна увага зосереджується на теоретико-методичних засадах розвитку культури самовираження майбутніх диригентів. Висвітлюються структурні компоненти, критерії, показники (організаційно-аксіологічний, комунікативний, креативний) та рівні сформованості досліджуваного явища. Музейна педагогіка є особливо актуальною, тому що розкриває індивідуальний культурний досвід народу в контексті його історичного, економічного та соціального розвитку. Через музейні зразки й експозиції здійснюється вплив на емоційну та когнітивну сфери особистості, усвідомлення нею універсальності загальнолюдської культури, що є важливим у формуванні всебічно розвиненої особистості викладача післядипломної педагогічної освіти. Зазначається також, що концепція дослідження забезпечується єдністю методологічного, теоретичного та методичного аспектів. Метою статті є аналіз наукових поглядів досліджень щодо ролі засобів музейної педагогіки у вихованні майбутніх диригентів, зокрема їх професійних якостей. Визначено вплив засобів музейної педагогіки на формування професійних якостей майбутніх диригентів. Музейні експозиції можуть успішно використовуватись у сучасних педагогічних технологіях, сприяти створенню ефективного навчального середовища, формуванню в майбутніх диригентів емоційно-ціннісного ставлення до знань, подолання міжкультурних стереотипів. Предметом музейної педагогіки є проблеми, пов'язані зі змістом, методами і формами педагогічного впливу музею, особливостями цього впливу на різні категорії населення, а також з роллю музею в системі запровадження освіти. Таким чином, музейна педагогіка формується на суміжні не лише музезнавства, історії, краєзнавства, мистецтва, а й педагогіки та психології. До таких засобів було віднесено традиційні екскурсії до музею, проведення лекцій, участь екскурсиводів музею в заходах закладу освіти, спільна робота над творчими проектами тощо. Представлено концептуальні основи технології музично-музейного краєзнавства, що є інтегративним процесом організації пізнавальної діяльності майбутніх диригентів.

Ключові слова: музейна педагогіка, засоби музейної педагогіки, музичні музеї, культура, диригенти.

The article is devoted to one of the urgent problems of training future conductors in a higher education institution – the development of the culture of self-expression using the methods of museum pedagogy. In particular, the essence of such concepts as music museum, museum culture, individual culture, self-organized activity is revealed. The main focus is on the theoretical and methodological foundations of the development of the culture of self-expression of future conductors. Structural components, criteria, indicators (organizational and axiological, communicative, creative) and levels of formation of the studied phenomenon are highlighted. Museum pedagogy is particularly relevant because it reveals the individual cultural experience of the people in the context of its historical, economic and social development. Through museum samples and exhibitions, the emotional and cognitive spheres of the personality are influenced, the awareness of the universality of the universal culture is carried out, which is important in the formation of a comprehensively developed personality of the teacher of post-graduate pedagogical education. It is also noted that the research concept is ensured by the unity of methodological, theoretical and methodical aspects. The purpose of the article is to analyze the scientific views of research on the role of museum pedagogy tools in the education of future conductors, in particular their professional qualities. The impact of museum pedagogy on the formation of professional qualities of future conductors is determined. Museum exhibitions can be successfully used in modern pedagogical technologies, contribute to the creation of an effective educational environment, the formation of emotional and valuable attitudes towards knowledge in future conductors, and the overcoming of intercultural stereotypes. The subject of museum pedagogy is the problems related to the content, methods and forms of the museum's pedagogical influence, the features of this influence on different categories of the population, as well as the role of the museum in the system of introducing education. Thus, museum pedagogy is formed at the intersection of not only museology, history, local history, art, but also pedagogy and psychology. Traditional tours to the museum, lectures, participation of museum tour guides in the events of the educational institution, joint work on creative projects, etc. were included in such means. The conceptual foundations of the music-museum local history technology, which is an integrative process of organizing the cognitive activity of future conductors, are presented.

Key words: museum pedagogy, museum pedagogy tools, music museums, culture, conductors.

УДК 37-069:17.023
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/70.1.24>

Камінська М.М.,
доцент кафедри музикознавства
та хорового мистецтва
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Постановка проблеми. Перебудова системи освіти України, подальше вдосконалення навчального процесу ставить питання про удосконалення, активізацію форм і методів навчання. Різноманітним методам активізації навчання, від яких залежить немалий успіх роботи викладача та студентів в цілому, присвячений не один десяток

досліджень, як у теорії педагогіки, так і в методах викладання окремих навчальних предметів. Музейна педагогіка – одне з найбільш значущих напрямів сучасної педагогіки, орієнтованих на вирішення завдань виховання та розвитку особистості. Теоретико-методологічною основою музейної педагогіки є наукові знання, що виникли

на основі зв'язків музеєзнавства, педагогіки, психології, філософії, мистецтва (як частини загальної культури) і краєзнавства.

Важливою рисою і завданням сучасної музейної педагогіки є поєднання теоретичних засад з навчально-методичними аспектами, зокрема тісні зв'язки з практикою використання музейних експозицій у навчально-виховному процесі... Слід визнати, що незважаючи на утвердження ідей диференційованого підходу до різних категорій відвідувачів, основна увага музейної педагогіки, як і раніше, зосереджена на аудиторії. У зв'язку з цим провідною тенденцією стає перехід від поодиноких і епізодичних контактів з відвідувачем до створення ступеневої системи музейної освіти [2].

Об'єкт музейної педагогіки – культурно-освітні аспекти музейної комунікації, тобто особливий підхід до діалогового процесу, що відбувається в музеї. Цей підхід ставить завдання участі музею в формуванні вільної, творчої, ініціативної особистості, здатної стати активним учасником такого діалогу.

Предметом музейної педагогіки є проблеми, пов'язані зі змістом, методами і формами педагогічного впливу музею, особливостями цього впливу на різні категорії населення, а також з роллю музею в системі запровадження освіти. Таким чином, музейна педагогіка формується на суміжні не лише музеєзнавства, історії, краєзнавства, мистецтва, а й педагогіки та психології.

Термін «музейна педагогіка» уперше ввів у науковий обіг у 1934 році К. Фрізен, Німеччина. Це галузь діяльності, що здійснює передачу культурного досвіду на основі міждисциплінарного підходу через педагогічний процес в умовах музею.

Вважаємо, що важливе місце серед інноваційних перетворень в освіті, зокрема професійній, займає один із перспективних напрямів сучасної педагогіки – музейна педагогіка, що здатна вирішувати проблеми формування особистості, а саме: залучення сучасної молоді до дослідницько-пошукової діяльності засобами музейної експозиції з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, розвиток дослідницької компетентності студентів та їх творчих здібностей, формування навичок самостійного ухвалення рішень і навичок критичного мислення, вироблення здатності до самостійних суджень і оцінок. Музей сьогодні все більше стає не тільки культурним, але й освітнім простором. А музейна педагогіка, як засіб виховання, сприяє розвитку важливих професійних якостей, забезпечує гармонійне поєднання традиційних методів виховання з абсолютно новими, малодослідженими, спрямовує майбутніх спеціалістів на досягнення більш високого професійного рівня. Музейна педагогіка – це нова інтеграційна галузь, яка включає в себе науково-методологічну дисципліну та практичну діяльність, що об'єднує

зусилля музейного працівника та музейного педагога. Залишається багато нез'ясованих питань щодо запровадження музейно-педагогічної складової в систему виховання сучасної молоді [7, с. 96].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на різну кількість компонентів розвитку пізнавальної активності студентів, що називають дослідники, саме сьогодні необхідно зорієнтуватися на пошук та застосування у навчальній роботі нових методів, форм і прийомів, зокрема, музеїв (музейної педагогіки). Таке явище не лише закономірне, але й необхідне і відбуватися воно має на високому професійному рівні.

Особливу актуальність у процесі вдосконалення та активізації форм і методів музейної педагогіки набуває пізнавальний компонент. Важливу роль у цьому відіграють музеї саме музичного профілю (як приклад, для майбутніх диригентів) і напрацювання музейної педагогіки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Нині музейна наука в Україні переживає непрості часи. Відбувається створення національної моделі музейної педагогіки, спрямованої на висвітлення музичної історії України та зарубіжних країн, яка сприяє формуванню поняття про єдині закономірності розвитку суспільства, показує відмінності й особливості в історичному поступі різних народів. Музеї сьогодні відіграють у суспільстві роль активного учасника та ініціатора змін, впровадження інноваційних рішень з модернізації громадського простору. Це дає новий та активний стимул для розвитку музейної педагогіки. Музеї, виконуючи вже сталі для них функції, пов'язані зі збереженням та експонуванням культурних цінностей, водночас стають важливими науково-освітніми осередками. У таких осередках створюються сприятливі умови для розвитку особистості, навчання протягом всього життя.

Мета статті є аналіз наукових поглядів досліджень щодо ролі засобів музейної педагогіки у вихованні майбутніх диригентів, зокрема їх професійних якостей на основі музичних музеїв.

Виклад основного матеріалу. Освіта України постійно перебуває в інноваційному пошуку, прагне прогресивних змін. Однак творити майбутнє неможливо, якщо не знаєш або забуваєш історію та культуру рідного краю. Відкриття нових музеїв є актуальним питанням у наш час, тому створення музейного комплексу закладу освіти є запорукою систематизації та узагальнення досвіду роботи як педагогічного, так і учнівського колективів, пропаганди новітніх технологій, побудованих на народних традиціях і звичаях, популяризації ефективних форм і методів роботи з молодим поколінням. Усі музеї закладів освіти, на наш погляд, повинні бути центрами координації освітньо-виховної та краєзнавчої роботи [1, с. 83].

Важливо навчити молодь розуміти цінність і ставитися до музею як до духовної скарбниці народу і держави. Музейні експозиції можуть успішно використовуватись у сучасних педагогічних технологіях, сприяти створенню ефективного навчального середовища, формуванню в майбутніх диригентів емоційно-ціннісного ставлення до знань, подолання міжкультурних стереотипів.

Сучасний досвід практичної взаємодії музеїв і вищої школи показує, що найбільшу ефективність мають інтерактивні методи в музейній педагогіці, які передбачають активну взаємодію студентів та музейних працівників.

Під розвитком творчості розуміють вищий ступінь осягнення музейної інформації, що зумовлює використання музейного потенціалу, актуалізованого в пам'ятках духовної та матеріальної культури, шляхом розкриття творчих здібностей особистості та виявлення її природних нахилів. На цьому ступені, зокрема, шляхом застосування таких форм, як музейні студії, творчі лабораторії, фестивалі, вікторини, ігри, квести, створюються оптимальні можливості для «входження» до системи традицій, прикладів культури минулого.

У США є музеї, вся колекція яких орієнтована на завдання освіти. Там пропонують різні форми пізнавальної діяльності: описати, проаналізувати, зіставити з тим, що ти знаєш.

Тривалий час у вітчизняній галузі традиційно вважали, що до завдань музею не входить навчання, тобто систематична передача знань. Він сприймався лише як місце дозвілля чи прикладної ілюстрації отриманих раніше знань про ті чи інші події та явища. Працівники музеїв вважали, що освітню функцію забезпечують просто відкриті в певний час двері. Під впливом зарубіжних тенденцій та у відповідь на виклики сьогодення вони змушені змінювати формат екскурсій на більш пізнавальний, створювати інтерактивні освітні програми, задовольняючи потреби відвідувачів у враженнях і практичних навичках.

Функціонування музеїв виконує не тільки естетичні функції, але й освітні та дослідницькі. У музею і навчального закладу є спільні завдання: виховання патріотизму, свідомого ставлення до надбань вітчизняної та світової художньої культури, розвиток емоційно-образного мислення, формування ціннісних орієнтацій, естетичного смаку та стимулювання творчої активності особистості. Використання музеїв з освітньо-виховною метою привело до виникнення музейної педагогіки, яка об'єднує в собі елементи музеєзнавства і педагогіки. Музейна педагогіка стає посередником між музеєм і навчальним закладом, сприяє ефективності освітнього простору, формує в учнів емоційно-ціннісне ставлення до опанування знаннями, сприяє розширенню кругозору та подоланню міжкультурних стереотипів [5, с. 12].

Як відомо, музика у житті суспільства відіграла та відіграє надзвичайно важливу роль. Для того, щоб можна було дізнатись більше про історію музики, історію виникнення тих чи інших музичних інструментів, згадати акорди пісень тих виконавців, що назавжди ввійшли в історію як легендарні особистості, насолоджуватись творами видатних, талановитих композиторів, таких як Йоганн Себастьян Бах, Людвіг ван Бетховен, Йоганн Штраус, Йозеф Гайдн, Моцарт спеціально створювались музичні музеї. Але музичні музеї нашою публікою сприймаються з певним скепсисом: «Як можна музеєфікувати музику? Її, по великому рахунку, все одно де слухати». Насправді подібні музеї варто відвідати хоч раз, щоб переконались у протилежному. Музичні музеї – це розповсюджений у світі й Україні вид музеїв, що займаються збиранням, збереженням, вивченням, експонуванням і публікацією пам'яток музичної культури. Перші такі музеї почали виникати в Європі ще наприкінці XVI ст. на основі приватних збірок придворних музикантів та театрів. Об'єктами колекціонування ставали рукописи музичних творів, тексти оперних партій та п'єс, а також рідкісні та раритетні музичні інструменти (скрипки, альти, віоли, віолончелі, контрабаси та ін.) роботи видатних європейських майстрів. Найбільшу матеріальну й мистецьку цінність мали колекції інструментів італійських майстрів XVI–XVIII ст.: Ґаспаро да Сало, Амати, Ґварнері, А. Страдіварі, Монтаньяно, Бергонці, Руджері. Сучасні українські музичні музеї здебільшого функціонують при театрах, консерваторіях, музичних училищах і школах. В їхніх експозиціях представлені не лише колекції музичних інструментів, а й особисті архіви і рукописи композиторів, декорації і костюми до музичних спектаклів, онотеки, музична іконографія тощо. У світі історично склалися дві великі групи музичних музеїв: колекційні – експонують предмети різних часів, культур і творчих шкіл. Такими, для прикладу, є Музей історії європейських інструментів у Тронхеймі, Музей А. Страдіварі в Кремоні; меморіальні – представляють спадщину визначних музичних діячів світу. Наприклад, до них належать музеї В. А. Моцарта в Зальцбурзі, І. С. Баха в Ейзенах, Л. Бетховена в Бонні, Соломії Крушельницької у Львові та ін. Також можна виокремити такі музеї, що присвячені певним виконавцям, гуртам (можливо їх можна назвати персональними), також є тематичні музеї, які розповідають про певний вид музики. І ось зразками меморіальної групи є Будинок-музей Моцарта, Бертрамка у Празі та будинок-музей Людвіга ван Бетховена у Відні [6].

Навчання визначають як передання та засвоєння додаткових або альтернативних знань – елементів неформальної освіти – а також набуття умінь і навичок у процесі музейної комунікації з можливістю максимально реалізувати свої здібності та задовольнити інтереси, що стимулюються

експресивністю, атрактивністю, різноманітністю й автентичністю самих музейних предметів.

Львівський дослідник О.В. Караманов до власне музейно-педагогічних методів відносить такі: «занурення» в історичну епоху, рольове «прожиття» історичних та культурних подій, інформаційний, продуктивний, репродуктивний, асоціативний, дослідницький методи, методи реконструкції, порівняльних аналогій, моделювання, порівняльного аналізу, випереджувального заохочення [3, с. 32].

Зародження музейно-педагогічної думки умовно розпочинається з того часу, коли музеї починають відкривати свої колекції для демонстрації відвідувачам. Це було зумовлено не лише бажанням продемонструвати власний публічний статус, а головню просвітницькою метою, коли хаотично нагромаджені експозиції починають вибудовуватися в певну систему та структуру, що, своєю чергою, починає викликати до них інтерес та зацікавлення широкої громадськості.

Музична культура, яка почала формуватися ще в добу античності, у всі часи, навіть найсуворіші, була невід'ємною частиною життя суспільства. У кожному періоді вона посідала вагоме місце серед інших сфер людського життя та відображала духовний стан суспільства [4, с. 21].

Музеї музичних інструментів. Музичні інструменти різних епох зберігаються у відомих музеях світу Європи та Америки і представлені різноманітними видами, а саме: ударні, духові, струнно-смичкові та клавішні. У супереч існування думки про те, що інструменти, зроблені з дерева, з часом руйнуються, все ж слід зазначити, що у сприятливих умовах вони можуть добре зберігатися, а в разі необхідності – бути реставровані. Експозиції музичних інструментів розміщені в національних музеях Америки та Європи, а також при навчальних закладах і музичних театрах (у т. ч. оперних). Відомі світу національні музеї мають у своїх колекціях знамениті унікальні інструменти, що є показниками культури країни. Наприклад, у Америці – це італійський клавцитеріум (XVII ст.), подвійний верджинел Лудовіко Гроввелуса (Фламандія, 1600 р.) (New York, Metropolitan Museum of Arts); Німеччині – чембало Ганса Рюккерса (1573) (Munich, Deutsches Museum); Чехії – чембало Бьома (XVII ст.) (Prag, National Museum); Угорщині – піанофорте Йоганна Шанца (1800), верджинел 1617 р. (Budapest, Magyar National Museum) та ін. Цінні музичні інструменти є і в експозиції лондонського Музею Вікторії і Альберта (Victoria and Albert Museum) – верджинел Ганса Рюккерса (1581) та фламандський верджинел (1568), а також у кельнському Музеї Вільгельма Гейєра – це, зокрема, давній збережений спінет 1493 р. та друге піанофорте 1726 р. італійського винахідника ударної дії механіки Бартоломео Крістофорі тощо [4, с. 22].

Перший в Україні. У Дніпрі відкрили віртуальний музичний музей. Його присвятили дніпровському композитору, музиканту та педагогу – Володимирі Скуратовському. Із життям і творчістю нашого земляка відвідувачів знайомлять, використовуючи сучасні технології – 3-D екскурсії та анімацію. Автори певні, такий підхід приверне увагу не лише поціновувачів музики [8].

Музей може стати одним із потужних культурно-освітніх просторів формування всебічно розвиненої особистості диригента. Музейна педагогіка є особливо актуальною, тому що розкриває індивідуальний культурний досвід народу в контексті його історичного, економічного та соціального розвитку. Через музейні зразки й експозиції здійснюється вплив на емоційну та когнітивну сфери особистості, усвідомлення нею універсальності загальнолюдської культури, що є важливим у формуванні всебічно розвиненої особистості майбутнього диригента.

Висновки. Отже, поєднання різноманітних методів та прийомів музейної педагогіки здатне зробити вивчення будь-якого предмета захоплюючим. Особлива роль у підготовці майбутніх диригентів належить музеям музики, музичних інструментів тощо, які виконують важливу місію: збереження культурних цінностей, що дають змогу практично застосувати свої знання та вміння.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Білик, Н. І. Музей як центр координації освітньо-виховної та краєзнавчої роботи закладу освіти. *Імідж сучасного педагога* / 3(198). 2023. С. 82–90. URL: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-3\(198\)-82-90](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-3(198)-82-90) (дата звернення: 25.04.2024).
2. Беззуб Ю.В. Методи та прийоми музейної педагогіки в шкільному навчально-виховному процесі. URL: https://www.researchgate.net/publication/344493772_Metodi_ta_prijomi_muzejnoi_pedagogiki_v_skilnomu_navcalno-vihovnomu_procesi (дата звернення: 25.04.2024).
3. Основи музейної педагогіки: метод. вказівки і текст лекцій до спецкурсу. уклад. О.В. Караманов. Львів. ЛНУ ім. І. Франка. 2006. 66 с.
4. Свириденко Наталія. Музей музичних інструментів як засіб оптимізації фахової підготовки майбутнього бакалавра музичного мистецтва. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. № 7. 2022. С. 21–26.
5. Аліксійчук Олена. Музейна педагогіка як засіб опанування школярами курсу «Мистецтво». *Педагогічний вісник Поділля. Світ мистецтва*. № 4. 2021. С. 12–15.
6. Музичні музеї світу. *Prostir.museum*. URL: <http://prostir.museum/ua/post/36092> (дата звернення: 25.04.2024).
7. Кривонос Ольга, Кот Анна. Засоби музейної педагогіки як важливий чинник виховання студентів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2021, № 7 (111). С. 95–104.
8. Перший в Україні музичний віртуальний музей! *1канал*. URL: <https://11tv.dp.ua/news/dp/20231103-pershuj-v-ukrayini-muzychnij-virtualnij-muzej.html> (дата звернення: 25.04.2024).